

rétegben tömérdek fölhasogatott állatcsont és cseréptöredék (többnyire neolitikori) és sok *Ursus spelaeus* szemfog. E szemfogak hosszuk irányában föl vannak hasogatva, még pedig fél-, olyik esetben negyedrészekre. Ez oly körülmény, melyet még sehol sem tapasztaltam és csak úgy tudom magyarázni, hogy a neolitikor embere, aki itt megtelepült, sileksz hiányában a barlangban talált medvekoponyák és alsó állkapcsok szemfogait fölhasogatta, hogy magának vésőket, árákat, esetleg bőrfejtőket készítsen. Ez tehát novum-számába megyen a neolitikumban. A következő réteg két képletet mutatott, az északra vonuló képlet hamuval telített szürkés agyag, míg a dél felé vonuló képlet a barlangjainkban szokásos sárgászöldes agyag, mely dél felé mind vastagabb lesz, úgy hogy mint a folytatólagos ásatás mutatta, 150 cm. vastagságot ért el.

E két réteg alatt kezdődik az uralkodó világos szürke agyag, telítve mészkőtörmelékkel, melyet a mélység 250 cm.-ig követünk, de mely még jóval mélyebbre terjed. Ebben a rétegben a 170 cm.-től lefelé itt-ott apróbb csontszilánkokat találtunk, de más, az ember mellett szóló artefaktára nem akadunk. Befelé a barlang felé ez a réteg mind magasabba emelkedik, mígnem végre a felszint éri el.

Az árkot elsőben dél felé bővítettük ki 4 méter szélességre, egészen a szikla faláig. A keleti sziklafalon 60 cm. mélységben egy lyuk mutatkozott, mely lefelé mind tágasabb lett, úgy hogy 2 m. mélységben már 220 cm.-nyire szélesedett. Ez tehát egy eddig ismeretlen fülke (vagy ág) benyitója. A fülkében másfél méternyi szélességben hatoltunk be tömérdek anyag eltávolítása után.

A főárok északi végét szintén kibővítvén, a pillér alá jutottunk. Ásatás előtt itt csak 40 cm.-nyi köz volt, mely befelé mind szűkebb lett, így a szélesség 6 m.-nél már semmi köz sem volt. Ezt annyira mélyítettem, hogy most a pillér alatt könnyen állhat az ember.

Június hó 26-án a járás főszolgabírája, Baross János, továbbá Pattantyús Ábrahám N. tanácsos, a járás orvosa és több jegyző látogatta meg az ásatás színhelyét, kik nagy érdeklődéssel nézték a munkát.

Június hó 27-én elérvén a bejárat belsejét, a munkát beszüntettük.

A jövőben követendő eljáráshoz tehát megvan a kellő útmutatás. A munkát a megkezdett módon folytatni kell befelé és 10-20

év leforgása alatt ki lehet takarítani a barlangot. E munkának legvalószínűbb eredménye az lesz, hogy sok barlangi medve csontvázára fognak akadni, mint rájuk akadt a neolitikor embere, de a felszínen; mert ez semmi esetre sem ázott utánuk.

A mostani munka eredménye gazdag fauna és mikrofauna, melynek meghatározása a barlangkutató-szakosztály feladata leszen.

A hallei egyetemi könyvtárral kapcsolatos magyar könyvtár.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa elnökének megbízásából a hallei egyetemi könyvtárral kapcsolatos magyar könyvtár rendezése munkálataiban s 4-én a kiadandó jegyzék összeállításában való közreműködést *Raffay Sándor* budapesti theologiai tanár, evang. lelkes elvégezvén, erről szóló jelentését a következőkben terjesztette az Orsz. Tanács elé.

1. A könyvtár keletkezése.

A hallei egyetemi könyvtárral kapcsolatos magyar könyvtár alapítója *Cassai György Mihály* volt, akit 1675-ben a wittenbergi egyetem anyakönyvébe *Georgius Michaelides Hung. Steinensis* néven jegyezték be, de aki 1725-ben kelt végrendeletét *M. Georg Michaelis Cassai Hung. Facult. Philos. Assessor* névvel írta alá. Steina bars megyei faluban született 1640-ben. 1656-ban a rajeczi, 1662-ben a szentmiklósi, 1666-ban a kézsmárki, 1668-ban *Radichius* alatt a kassai, 1669-ben *Ladivér Illés* és *Zabanius Izsák* alatt az eperjesi, 1672-ben a breslauer iskolák növendéke volt. 1675 óta állandóan Wittenbergben lakott. Itt nyerte el 1681-ben a magisterséget, 1702-ben a philosophiai fakultás adiunctusi, 1712-ben a dékáni tisztességét. Mikor felesége és öt gyermeke meghalt, a 85 éves tudós könyvtárát és összes vagyont a wittenbergi egyetemen tanuló magyar ifjaknak hagyta. 1725. október 13-án halt meg. Végrendelete 1724. augusztus 10-én kelt. A könyvtárra vonatkozó rendelkezése eredetiben a következőképp hangzik:

«*Bibliothecam quoque meam utilitati et aedificationi Alumnorum Pannonum consecro, donec post obitum meum haereditaria illaque plena possessio accesserit et ita quidem, ut Alumnis sub aliud tectum migrantibus et habitaculum mutantibus iidem etiam Bibliothecam secum sumant et semper ad eam pateat. In qua licet etiam libri contineantur ad trivium spectantes, non tamen absque fructu inspiciuntur:*

quorum omnium, imo totius Bibliothecae summam catalogo cognoscere licebit. Pro conservanda autem augendaque Bibliotheca conclaveque persolvendo accedentibus Alumnis Pannonibus aliquot grossi et consensu erunt deponendi. Inscriptionem vero et curam Bibliothecae, donec stipendium constitutum fuerit in se recipiet, qui mihi mortuo in Museo succedet, Convictoriumque gratuitum, in praemium sui muneris, una cum suo cohabitatore accipiet. Ordinabuntur autem illis in annum triginta Floreni Misnici et quidem pro cibo viginti sex Floreni, residui vero quattuor Floreni cedent pro Museo exsolvendo, in quo Bibliotheca est deposita. Ubi deinde, Deo iuvante, stipendium processerit, quinque primariis Alumnis potissimum cura circa Bibliothecam incumbit, non tamen prorsus exceptis inferioribus. Plura progressus temporis melius docebit. In Bibliothecis ad haec plerumque spectantur ornamenta ut sunt imagines et effigies praesertim virorum praecipuorum et aliorum memorabilium in nostra quoque quaedam reperiuntur, quorum specificatione exhibit inventarium. Denique consecro Alumnis Pannonibus supellectilem propriis sumptibus comparatam quae in Museo meo et Camara simulque in Bibliotheca invenitur. Huius quoque specificationem inventarium exhibebit. Tantum in omnem eventum». A végrendeletet, mint tanuk aláírták: Dr. Hiob Thielemann, Acad. protonotarius ut testis, M. Franc. Horwath Bibithy ut testis, Joh. Lonyay testatur idem.

2. A könyvtár sorsa.

A végrendelet meghagyása szerint a könyvtár Kassai halála után is ott maradt az ő volt lakásában, ahová a megválasztott két könyvtáros is beköltözött. Ez a lakás a Collegium Augusteum egyik mellékhelyisége volt az egyetemi könyvtár tőszomszédságában. A Kassai által ugyanazon végrendelettel tett stipendiumi alapítvány kamataiból az egyetemi tanács évenként 12 tallért a könyvtár és a lakás évi bérére és fűtésére visszatartott. A magyar diákok a könyvtárosi állást olyan nagy jövedelemnek tekintették, hogy elnyeréséért állandóan czivódtak. Az ügy nem egyszer került az egyetemi tanács, sőt a fejedelem elé is, úgy hogy csakhamar kezelési szabályzatot állítottak össze, amelynek főbb pontjai a következők voltak: könyvtárosokul csak azok nevezhetők ki, akiket a magyar stipen-

disták ilyenekül kijelöltek; a könyvtárt csakis stipendista használhatja; a használatért évenként 16 garas fizetendő; a könyveket zálog ellenében a rektor által ellenjegyzett czédulával s csak három hétre szabad kikölcsönözni. E szabályzat a magyar diákok heves tiltakozásai miatt csak 1644-ben lépett életbe.

Még e szabályzat életbeléptetése előtt adta ki Mária Terézia azt a rendeletét, hogy magyar ifjaknak nem szabad a külföldi egyetemeket látogatniok. Így történt, hogy 1743-ban egy magyar ifjú sem lévén kint, a magyar könyvtárat elzárták és lepecsételték. A rendeletet azonban csakhamar visszavonták, mert ugyan ezen év augusztus 20-án hat magyar ifjú folyamodik a fejedelemhez, hogy a magyar könyvtárat ismét nyitassa fel s adassa át nekik.

A hét éves háború alatt Wittenberg s benne az egyetemi és a magyar könyvtár is igen sokat szenvedett. Az ostrom megrongálta az épületeket. Madách Péter könyvtáros 1763. augusztus 27-én azt jelenti a rektornak, hogy a könyveket egy pinczébe volt kénytelen áthurczoltatni, minthogy azonban ezt a pinczét is elfoglalták az osztrákok, a könyvtár igen megrongálódott s mire ismét átvehette, már sok könyv hiányzott.

Ezután is többször megesett, hogy egyetlen magyar ifjú sem volt Wittenbergben s ilyenkor a könyvtár gazdátlanul hevert. Végre az egyetemi tanács 1776. május 15-én alapítványba foglalta Kassainak egész hagyatékát s megállapította, hogy mintegy 2000 darab könyv, egy csomó kézirat, 3 gyűrű (övé, feleségéé és fiáé), több régi érem és a bútortzat maradt utána. Az ösztöndíjalapítvány értéke 5169 tallér, 3 garas és 9 pfennig volt. Megállapították azt is, hogy ösztöndíjul egy-egy magyar ifjú évenként 20 tallért kap, a könyvtár költségeire pedig évenként 12 tallért fordítanak.

Sajnos, hogy a könyvtár története, amit a jelenlegi direktor, Gerhad, egyik jelentésében megírt, a magyar ifjakról meglehetősen szomorú képet nyújt. Nemcsak az egyetemi tanács és a fejedelem volt kénytelen ismételtlen feylemlig is eljárni a folytonosan czivakodó magyar ifjak ellen, hanem 1779-ben és 1797-ben maguk a magyarok is panaszt tettek a könyvtáros ellen, hogy az értékes régi érmeiket és gyűrűket elzalogosítja, a régi levelekkel és kéziratokkal pedig kályhába gyújt. Ez a szomorú körülmény teszi érthetővé, hogy a magyar könyv-

tár kezelésének szabadsága mind szűkebb határok közé szorul s mikor 1799-ben egy gyűrű és 17 érem nyomtalanul eltűnt, akkor az egyetemi tanács kimondotta, hogy ezentúl egyik könyvtáros a másíknak a könyvtárt csakis pontos leltár mellett adhatja át. Persze, hogy ennek a rendelkezésnek sem igen tett a hanyag magyarság eleget.

A napoleoni hadjáratok alatt a könyvtár különösen sokat szenvedett. Az egyetem épületeit 1806-ban és 1810-ben kórházzá alakították át. A magyar könyvtár teljes rendtelenségben egy sarokba került. A hadjárat megszüntével Kalivoda András, utóbb pedig csodálatos szorgalommal és bámulatos pontossággal dr. Schulek Gáspár szedte rendbe és katalogizálta a könyvtárat. Schulek katalógusa, amelynél neki Povázsay András segített, ma is alapja minden további rendezésnek. De még le sem zárhatták a katalógust, amikor parancs jött, hogy a könyvtárat 24 óra alatt hordják el. A magyar könyvtár az egyetemi könyvtárral együtt zsákokba és ládákba került, amiket az egyházi főtanács rendelkezése tüstént elindítottak Drezdába. Útközben azonban a francziák megtámadták a menetet s a könyvtárat csak úgy menthették meg, hogy Meiszen mellett egy lovagvárba vontatták be, ahonnan csak 1816-ban szállították vissza Wittenbergbe.

A magyar könyvtárnak azonban még ekkor sem volt nyugta, Wittenberget 1815-ben a porosz királyságba kebelezték, minek következtében a wittenbergi egyetemet a halleivel egyesítették. A könyvtárat 1823-ban átvitték Halléba. Nem csoda, ha a sok hurczokodás közben a magyar könyvtárból sok könyv és kézirat elveszett.

A hallei magyar könyvtárra vonatkozólag 1831-ben az egyetemi tanács szabályzatot állapított meg, amelynek főbb pontjai a következők: a wittenbergi alapítványokat kezelő tanári bizottság a magyarok ajánlatára választja a könyvtárosokat, akik esküt tesznek a hűséges kezelésre és akik munkájukért a stipendiumon kívül fejenként 15 tallér kezelési díjat kapnak; minden stipendistától évenként 2 tallért vonnak le a könyvtár fenntartásának és kezelésének költségeire; könyveket csakis az eforus láttamozásával, kéziratokat csakis a felügyelő tanári bizottság engedelmével adnak ki; a képeket, értékeket elismervény ellenében az egyetem rektora veszi át; a könyvtár szaporításánál azon könyvekre kell tekintettel

lenni, amelyek a magyar nép és állam történetével, statisztikájával és földrajzával foglalkoznak. Ez utóbbi pontot 1834-ben oda módosították, hogy olyan könyveket szerezzenek, amelyek az ott tanuló magyarok szükségleteinek a legjobban megfelelnek.

Az eddigi történetből is kitetszik, hogy az egyetemi tanács az alapító akaratát nem egyszer mellőzte. Elsőizben akkor, mikor a könyvtárat Wittenbergből Halléba vitette, bár ez az egyetemek egyesítésének a folyamánya volt. Másodizben akkor, mikor külön helyiségben való elhelyezését megszüntette, bár ez meg a magyar diákok lelkiismeretlenségének a következménye volt. 1852-ben pedig azt határozta az egyetem, hogy ezentúl a magyarok közül csak egy könyvtárost választ, a másik az egyetemi könyvtár egyik tisztje lesz. E rendelkezést a magyarok tiltakozása miatt az egyetemi tanács visszavonta ugyan, de mikor 1876-ban rájöttek, hogy 37 munka ismét elveszett, a magyar könyvtárosok mellé igazi örül az egyetem titkárját alkalmazta. E könyveket, miután senkinél megtalálni nem sikerült, a császár engedelmével a katalógusból kitorölték.

A magyar könyvtár eddig az egyetemi könyvtár épületében ugyan, de külön szobában volt elhelyezve, de mikor az új egyetemi könyvtári épület fölépült, a folytonosan ismétlődő rendtelenségek elkerülése végett a magyar könyvtárt is abba helyezték el a többi könyvekkel együtt, de külön polczokon, amelyekhez a magyar könyvtárosok is csak a könyvtári tisztviselők tudtával mehettek be. 1890. november 23-án a miniszterium elrendelte, hogy a magyar könyvtárnak csak egy magyar kezelője lesz, míg a voltaképeni felügyelője egy könyvtári őr, aki ezért csakúgy, mint a magyar ifjú, évi 45 márka tiszteletdíjat kap. Ezzel a magyar könyvtár önállósága jóformán megszűnt s még inkább meg fog szünni, ha most, amint már elhatározták, a magyar könyvtár betürendes czéduláit a nagy könyvtáréba beosztják s a magyarok kezelésére csak egy kézi-katalógust hagynak fenn. Ez ellen azonban tenni aligha lehet, mert az egyetem, mint az alapítvány kezelője, csakis így tudja a magyar könyvtárat a magyar ifjúság maig is tartó gondatlansága miatt a teljes széthomlástól megmenteni.

A könyvtár megmentése pedig mégis csak a legfőbb érdek és cél a mi szemünkben is.

3. A katalogizálás.

A könyvtár első katalogusát maga Kassai készítette el, amint azt végrendeletében is említi. Sajnos, hogy ez a katalogus már a XVIII. század folyamán elveszett. Hogy 1755-ben még megvolt, az bizonyítja, hogy Latschny Ádám könyvtáros csak az azon évben vásárolt Rotarides-féle kéziratokat katalogizálta. Latschny katalogusa ma a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum kézirtárában Cod. quart. lat. 16. sz. a. van. 1780-ban Bobor Márton készített egy katalogust. Ezt Schulek még használta, de azután elveszett. A magyarhoni evangélikus egyház óhajására 1786-ban Schroeckh Mátyás katalogizálta a könyveket. A legértékesebb, valósággal mintaszerű katalogust azonban két hatalmas kötetben 1813. tavaszán dr. Schulek Gáspár készítette. Minthogy azonban még ezután is sok könyv elveszett s így Schulek katalogusa nem felelt meg a könyvtár tényleges állapotának, 1860/1-ben Torkos László és Raphanides Sámuel könyvtárosok még hat társuk segítségével, ú. m.: Horváth Sándor, Petz Emil, Raab Károly, Thébusz János, Votisky Károly és Zsilinszky Mihály magyar ifjakkal új könyvjegyzéket készítettek, amely azonban, talán a munkások sokasága miatt, nem sikerült. Sokkal értékesebb Szlávik Mátyásnak 1882-ben készített katalogusa, amely azonban, sajnos, még maig is dr. Ballagi Aladár egyetemi tanár birtokában van.

Az igazán szakszerű, a legaprólékosabb részletre is kiterjedő katalogust dr. Reinhold Henrik egyetemi könyvtári őr, mint a magyar könyvtár egyik könyvtárosa készítette el. Ez a katalogus, amelyen dr. Reinhold némi megszakításokkal 1900 óta mind maig dolgozott s amelynél Obál Bélán kívül egyetlen komoly magyar segítő társa nem volt s amelynek pontossága érdekében nyelvünket is megtanulta annyira, amennyire a könyvek rendezésének érdeke megkívánta, teljes és pontos képét adja a könyvtár mai állapotának. Annál szomorúbb, hogy a magyar tanulók, a könyvtárosokat sem véve ki, nem siettek segítségére s egyáltalán nincsenek tudatában a könyvtárral szemben tartozó hazafias kötelességüknek.

4. Javaslataim.

Miután a könyvtárat és a katalogizálást átvizsgáltam, a tévedéseket kijavítottam, az

alapítvány természetét és egész történetét megismertem, javaslataimat a következőkben foglalom össze:

A hallei magyar könyvtár értékesebb része az a kéziratgyűjtemény, amelynek mintegy a fele a hazai politikai, közművelődési, egyházi és családtörténeti viszonyokra nézve igen becses adatokat tartalmaz. Schulek katalogusa még 196 kézírásos kötetet említ, a Torkos-féle csak 73-ról számol be, a végleges rendezés 105 iratot állapított meg 109 kötetben, 2564 darabszámmal. Ezeket dr. Reinhold következőkép csoportosította:

- I. Catalogi veteres Bibl. Hung. 1-7.
- II. Manuscripta Cassaiana 8-28.
- III. Manuscripta a Rotaride Collecta 29-42.
- IV. Manuscripta variae et incertae originis.
  1. Manuscripta varia ad res Hung. spectantia 43-54.
  2. Manuscripta theologica 55-81.
  3. Manuscripta philosophica 82-92.
  4. Manuscripta philologica 93-96.
  5. Manuscripta varii argumenti (juridica, historica, mathematica, medica, miscellanea et fragmenta varia) 97-105.

E kéziratgyűjteményről teljes, de nem egyformán részletes katalogus volna kiadandó. Nevezetesen az I. és IV. csoportról csak a címek egyszerű felsorolásával, a II. és III. csoportról pedig teljes, részletes katalogus nyomandó, úgy azonban, hogy a II. csoportból is a 12-28. számú köteteknek csak a felsorolására kellene szorítkozni. Így tehát teljes jegyzék nyomtatandó II. 8-ról, amelynek címe: Cassai fragmenta, manuscripta, personalia; a II. 9., 10., 11-ről, melyeknek címe: Cassai Epistolarum fasc. I-III. A III. csoportból részletes, teljes katalogus nyomtatandó, mert itt a következő iratokat találjuk:

29. Rotaridis personalia, epistolae, fragmenta.
30. Templum honoris virorum illustr.
31. Manuscriptorum Rotaridis vol. I. Buri apostolici per Regnum Apost. vestigia.
32. Manuscr. Rol. Vol. VI. Epist. Lochmann.
33. Manuscr. Rol. Vol. VII. Acta comit. Posen. 1659.
34. Manuscr. Rol. Vol. VIII. Series familiarum Hung.
35. Manuscr. Rol. Vol. VIII. Singulares tractatus.
36. Manuscr. Rol. Minores tractatus.
37. Manuscr. Rol. Fragmenta gymn. ev. Hung. Rezik.

38. Exercitia scholastica a 1637.
 39. Epistolarum fasc. I.
 40. " " II.
 41. " " III.
 42. " " IV.

Ezekben oly sok értékes anyag van, hogy róluk a magyar tudós világot részletes kimutatással kell tájékoztatni.

A kéziratokból, sajnos, idők folyamán igen sok elveszett, vagy elszármazott a magyarországi könyvtárakba. Nem tudom, hogy ezeket vissza lehetne-e szerezni a hallei magyar könyvtár számára, de azt mindenesetre szükségesnek tartom, hogy a máshova elszármazott kéziratokat lehetőleg kinyomozzák s a kiadandó katalogusba mai őrzésük helyének a kitüntetésével fölvegyék. Ez iratok a következők:

- Folio. Vol. II. Acta diactalia 1662.
 " III. Annalium Hung. p. II.
 " IV. Gravamina et supplicationes etc.
 " V. Liber epist. Lachmannianus I.
 Quarto. " I. Historiae Hung. Literat. lineamenta.
 " II. Diarium delegationis Poson. 1671.

Processus iudicat. contra pastores 1674.

- Vol. III. Auctorum et scriptorum Hung. catal. alphab.
 " IV. Hist. Hung. Liter. civilis atque sacrae lineamenta.
 " V. Paria epistolarum, edictorum etc.
 " VI. Gymnasiologia (descripsit Rotarides 1746).
 " VII. Chronicon Hung.
 " IX. Liber seu registrum fraternitatis Scepus.

Volumen unicum in 8°.

Personalia.

A könyvtár tulajdonképeni anyagát, a mintegy 4000 kötetből álló könyvgyűjtemény alkotja, amelynek körülbelül fele még Kassaitól származik, másik fele pedig új szerzemény. Nagyobb része a hazai könyvtárakban is megvan s így katalogusának kiadása szükségtelen. Van azonban mégis 195 darab olyan könyv, amelynek a kéziratok katalogusával együttes felsorolását kívánatosnak és érdemesnek tartom. Ezek közül Szabó Régi magyar könyvei között említve van a XVI. századból 22 drb, a XVII. századból 113 drb, a XVIII. századból 35 drb. Szabó által nem említett könyv

van a XVI. századból 5, a XVII. századból 20, közülök 4 drb unicum.

Az ily módon kiadandó katalogus mintegy 4—5 nyomtatott ívre terjedne. Tudakozódásom szerint a nyomás ívenként 40—50 márka volna, a sajtó alá rendezésért dr. Reinholdnak legalább 100—150 márka volna adandó s így az egész költség legfeljebb 500 koronára rugna, amit a hallei magyar könyvtár ismerése és hozzáférhetővé tétele föltétlenül megérdemel. Nézetem szerint ezt a költséget nekünk, magyaroknak kellene fedeznünk, miután az egyetem a könyvtárra kiadást nem tehet, a magyar alapítványokat pedig e célra felhasználtatni bajos és gyors eredménynyel nem is jár.

Az alapítványok ugyanis a következő módon állanak és használtatnak föl.

A Poldt-féle külön magyar alapítványon kívül még három magyar alapítvány volt Wittenbergben s van Halléban. A legelső alapítvány volt Kubinyi Kristófné Garamszegi Géczy Juliánna ajándéka, aki 1711-ben gyémántos karpereczét a magyar diákoknak adományozta. Ennek eladásából 60 tallér folyt be. A második Kassai Mihály alapítványa volt, aki 1725-ben 5169 tallér, 3 garas és 9 pfennigben megállapított vagyonát a magyar diákok segítésére hagyta. A harmadik dr. Temlin Mátyás orvosé volt, aki 1749-ben 400 tallért hagyott magyar ösztöndíjra. A porosz miniszterium 1831. október 17. és 1890. augusztus 14-én kiadott rendeleteivel e három alapítványt, amelyeknek mai értéke 70.000 márka, egyesítette s kamataiból évenként egy-egy magyar tanulónak 300-nál nem kevesebb, 500-nál nem több márkából álló stipendiumot adat. Ugyancsak ebből az egyesített alapítványból fizetik ki a kezelési díjakat, a 30 márkára rugó viaticumokat, a két könyvtárosnak járó 45—45 márkát és pl. a múlt évben a könyvtár kiadásaira 66.48 márkát.

Azt hiszem s úgy is értesültem, hogy az alapítvány kamataiból a katalogus költségeinek fedezésére is lehetne valamit fordíttatni. Azt azonban szorgalmazni kellene, hogy a két magyar könyvtárosi állás a végrendelet értelmében visszaállíttassék, mert az alapok jövedelméből még az egyetemi örnek is jut egy harmadik tiszteletdíj. Viszont azonban a magyar könyvtárosok az illetékes főiskolák hatóságai részéről köteleztessenek a könyvtár gondos, lelkiismeretes kezelésére és rendben-tartására. E végből jó volna, ha a könyvtá-

rosokat a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának is bejelentették.

Az Esztergomi Múzeum megnyitása. Esztergom városának ez év eleje óta nyilvános múzeuma van. Több mint két évtizednyi előkészítő munka után a város és a vármegye több férfinak lelkes buzgalmából végre annyira előrehaladt a kulturintézmény sorsa, hogy az Einczinger-féle ház három bérelt helyiségében f. é. január hó 4-én felavatható lett az esztergomiak bár kicsiny, de máris sok értékes dolgot tartalmazó múzeuma, mely az ottani Történelmi s Régészeti Társulat szakavatott vezetése mellett bizonyára szépen és méltó módon ki is fog fejlődni.

Azok, akik a most megnyitott múzeum létesítésének eszméjét annak idejében fölvetették s akik annak létrehozása érdekében évek hosszú során át oly lelkesen dolgoztak, javarészt már kidőlték a gyér sorokból. Meghalt *Knausz Nándor* püspök, a neves történetbuvár, akinek közismert tevékenysége alatt kezdődött meg az Esztergomi Történelmi és Régészeti Társulat működése; más vidékre költözött *Némethy Lajos*, Esztergom nagytehetségű régésze; meghalt *Kruplanicz Kálmán*, aki nem volt ugyan sem régész, sem történész, egyszerűen Esztergom vármegye főispánja, de nagyműveltségű, minden nemesért és szépért lelkesedő férfiú volt. Az ő jóakarata a történelemtudományt hivatalból támogatni hivatott felsőbb hatóságokat hangolta a társulat iránt és az ő tekintélye, súlylyal híró szava, sokakat állított a társulat támogatói sorába. Elmulása után a társulat életében csendesebb percek következtek. Új főispán jött utána: *Horváth Béla*, aki szívesen vállalta a vezérszerepet s el is járt a társulat érdekében, amíg kormányta élt. Nemsokára azután *Gyapay Pál* következett, aki főispáni méltóságában lelkes barátja lett a társulat érdekeinek, vezető tevékenységének azonban gyorsan véget vetett a kormányváltás. Ezután hosszú csend következett. Eltávozott *Rózsa Vitál* főtítkári is és vele az egyesület szellemi ébrentartója, mindamellett azonban az eszme még sem halt meg: fenntartotta benne az életerőt néhai *Pór Antal* mindaddig, amíg őt is elszólitotta a kérlelhetetlen végzet. Ekkor már holt híre lett a társulatnak, de megmaradt egy pár munkás tagja még mindig remélt. 1913-ban azután újraalakult a társulat s megnyervén az állandóbb vezetés biztonsága érdekében

elnökül *dr. Perényi Kálmán* alispánt, igazgatóelnökül pedig *Bogisich Mihály* vál. püspököt, a Magyar Tudományos Akadémia tagját és fölismerő *Sinka Ferencz Pál* okl. tanár, városi közgyám- és polgármesteri fogalmazóban a történelem és régészettudomány iránt való nagy készültséget, újult erővel fogott hozzá a kényszerűen elmulasztottak pótlásához. Itt az első feltétel az volt: Megmutatni a történelemtudomány barátainak és a minden szépért és nemesért szívesen áldozó közönségnek, hogy a társulati tevékenység alkotásban fárad. Így kelt új életre a múzeum létesítésének eszméje s a múzeum megnyitásának ténye mindenkit meggyőzött arról, hogy Esztergom város múzeuma tartalmában olyan értékes és tanulságos alkotás, amely méltán dicséri munkásai: *Sinka Ferencz Pál* múzeumőr és készséges segítő társai: *Einczinger Ferencz* és *O'sváth Andor* főtítkári tudását, kitartását és ügybuzgóságát.

De ha a múzeum meg is van, még korántse higgye senki, hogy ezzel az első eredménnyel le kell zárni a társulati tevékenységet. Most kell annak igazán kezdődnie! Hiszen ahhoz, hogy Esztergom megye óskora s a közbeeső korszakok egészen napjainkig föltárássanak és azok anyaga összegyűjtessék, még sok idő és nagy munka kell. De még ez sem elég. Ebben a mi szegény országunkban a társadalomé az a kötelesség, hogy a kulturát előbbre segítse. Az Esztergomi Történelmi és Régészeti Társulat tehát jogosan intézi a társadalomhoz kérő szavát, midőn azt mondja, adjon ki-ki azt, ami tőle telik. A földművestől elég, hogyha az ekéjének szántóvasa nyomán fölvetődött régiségeket a múzeumnak adja. A társulat maga is kutat. Okmány- és levéltárak, hegyek, barlangok, régi épületalapok és föld alá került romok kincseit fürkészi. Ehhez a fáradozáshoz azonban anyagi eszközök kellene. Nem a kutatók fáradságának jutalmazására, mert ők lelkesedésből, tudomány-szomj által hajtva ingyen hoznak áldozatokat a nemes célnak, hanem azokra az eszközökre, amelyek nélkül lehetetlen az áldásos eredmény.

Reméljük is, hogy Esztergom városának s a vármegyének nagy intelligenciája megérti a hívó szót s lelkesen fogja meghozni mindamaz áldozatokat, amik nem is áldozatok, ha a tudományról, a magyar kulturáról van szó.

A múzeum fölavatásán, a helyiségek szűk volta miatt, a nagyközönség részéről csak kevesen voltak jelen, de különben is úgy volt

MUZEUMI
ÉS
KÖNYVTÁRI ÉRTESÍTŐ

A MUZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK
ORSZÁGOS FŐFELÜGYELŐSÉGÉNEK ÉS ORSZ. TANÁCSÁNAK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

VIII. ÉVFOLYAM

SZERKESZTI

MIHALIK JÓZSEF

MUZEUMI ÉS KÖNYVTÁRI ORSZ. FELÜGYELŐ

300 szöveg közé nyomott képpel

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1914.

TARTALOM.

A) Önálló czikkek.

	Oldal		Oldal
ALAPI GYULA DR.: A kómáromi kultur- ház (3 képpel)	1	KÓSZEGHY ELEMÉR: Magyarországi öt- vösjegyek. I. közl. (102 ábrával) ...	25
BÜNKER RAJNÁRD: A hasfalvi bronztárgy (6 képpel)	105	MIHALIK J.: A Múzeumok és Könyv- tárak Orsz. Főfelügyelősége hatáskö- rébe tartozó közgyűjtemények fejlő- dése az 1913. évben	113
D'ISOZ KÁLMÁN: Néhány németországi hangszergyűjteményről (10 képpel) ...	16	Helyzetünk	237
A hangszerek rendszerezése és a M. N. Múzeum régi hangszerei. (I. közl.)	241	ROSKA MÁRTON DR.: Ásatások a perjá- mosi Sánczhalmon (58 képpel)	73
DIVALD KORNÉL: Gömörmegyei kutató- sok (8 képpel)	42		

B) Kisebb közlemények.

BELLA LAJOS: Torzrajzos római párká- nyos téгла (1 képpel)	63	A firenzei Uffizi önarckép-gyűjtemény- ben létesített újítások	227
GEREVICH TIBOR DR.: I. Vogelstein: Von französischer Buchmalerei. (Könyvbírá- lat)	218	Spelloban létesített múzeum	227
Königliche Museen zu Berlin. (Könyv- bírálat)	219	Az assisii S. Francescoban létesített Museo Francescano	227
Die Entwicklung der Kunst in der Schweitz. (Könyvbírálat)	220	A római hamis Ruissdael	227
Lippmann F.: Der Kupferstich. (Könyv- bírálat)	221	Numizmatikai gyűjtemények gyarapo- dása külföldön	227
Schuetten M.: Alte Spitzen. (Könyv- bírálat)	221	GULYÁS PÁL: Törvényjavaslat az olasz népkönyvtárügy dolgában	212
Alfonso Rubbiani †	223	G. P.: Spanyol vándorkönyvtárak	64
Az új francia műemléki törvény	224	G. P.: A népkönyvtárügy Belgiumban	64
Az elberfeldi városi múzeum kibőví- tése	225	HARSÁNYI ISTVÁN: Luthernek a sárospa- taki főiskolában őrzött könyvei	208
A drezdai múzeumban végzett átala- kítások	226	JÓSA ANDRÁS DR.: Honfoglaláskori te- mető Micskepusztán (4 táblával)	201
A velencei pátriárka pásztorlevele a templomi műkincsek védelme érdeké- ben	226	MIHALIK JÓZSEF: Középkori szárnyas ol- táraink fenntartása	61
		A kurucz balladák hitelessége	218
		Faműemlékeink fenntartása	244
		M. J.: Hogyan vásároltak és leltároz- tak a régi «múzeumisták»?	65

	Oldal		Oldal
RAFFAY SÁNDOR: A hallei egyetemi könyvtárral kapcsolatos magyar könyvtár 54	54	A csabai közművelődési ház felavatása	214
SZALAY IMRE BÁRÓ: Kulturházaikról	200	Földből kiásott csontvázak konzerválása	216
TÉGLÁS GÁBOR: A legio XIII. gemina jelvényét mutató bronztábla-töredék (1 képpel) 206	206	Kő- és cseréptárgyak ragasztása 216	216
Az Esztergomi Múzeum megnyitása	49	A Balatoni Múzeumból 216	216
Régészeti kutatások Trencsénmegyében	52	Az athéni kir. olasz arch. intézet... .. 247	247
A Váczi Múzeum gyarapodása 60	60	A Főfelügyelőség második néprajzi tanfolyama 248	248
		A Nógrádmegyei Múzeum... .. 249	249
		Szabályzat a családi levéltáraknak a M. N. Múzeumban való letéteményezésére	250

Hivatalos közlemények.

Nemességadományozás (Mihalik József)	67	megtartani tervezett közgyűlésének tárgysorozata 229	229
Kinevezések (Varjú Elemér, Kőszeghy Elemér) 67	67	Az Orsz. Főfelügyelőség 1914. május 21-iki üléséből 229	229
Megerősítése az Orsz. Tanács elnökének és tisztviselői karának 67	67	Az Orsz. Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó intézetek segélyezése az 1914. év első felében 231	231
Az Orsz. Tanács 1913. decz. 4-iki üléséből	67	Az Orsz. Tanács javaslata a hatáskörébe tartozó könyvtárak és intézmények segélyezéséről az 1914. év első felében	232
Az Orsz. Főfelügyelőség 1914. jan. 10-iki üléséből 68	68	Az Orsz. Tanács 1914. jún. 18-iki üléséből 234	234
Az Orsz. Tanács 1914. febr. 24-iki üléséből 70	70	Az Orsz. Tanács által 1914-ben megjutalmazott könyvtárkezelők 234	234
Dr. Majovszky Pál kinevezése 228	228	Kinevezés (Puhala Anna) 251	251
Kinevezések. (Tihamér L. dr., Szász Ödön)	228	Bünker Rajnárd † 251	251
Széphegyi Frankl Henrik és Frankl Vilmos adományai vidéki múzeumoknak	228	Bizáki Puky József † 251	251
A székelyudvarhelyi ref. kollégium könyvtárának állami felügyelet alá való helyezése 228	228	Réthy László † 251	251
Miniszteri jóváhagyás a komáromvármegyei könyvtárnak a Jókai Közműv. és Múzeumegyesület kezelésébe való átadása tárgyában... .. 228	228	A Főfelügyelőség 1914. aug. 10-iki üléséből 251	251
Az állami kezelésbe vett vidéki múzeumok jogi képviselete 228	228	Az Orsz. Tanács könyvtári segélyezésének módosított jóváhagyása az 1914. év első felére 252	252
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 1914-ben Marosvásárhelyen		Állami felügyelet alá helyezett újabb intézet (Liptóvármegyei Múzeum) ... 252	252

Képek jegyzéke.

1. A komáromi kulturház 7	7	6. Theorbált lant a XVI. századból ... 18	18
2. A komáromi kulturház földszinti alaprajza 12	12	7. Díszes harsona. Ehe Izsák nürnbergi mester műve 1612-ből 19	19
3. A komáromi kulturház emeleti alaprajza 13	13	8. Hans Rückers által készített cembaló 1594-ből 19	19
4. A nürnbergi Germanisches National-Museum hangszerterme 17	17	9. II. Alfonz ferrarai herceg díszes cembalója a XVI. század második feléből 20	20
5. Baryton. XVII. sz.-beli olasz munka	18		